

**SÖZLERİ EYLEME
DÖNÜŞTÜRMEK: KADIN
MÜLTECİLERİN GÜÇLENMESİNE
SOSYAL HİZMET AÇISINDAN BAKMAK**

Arş. Gör. Sultan TEKİNYER ÇİÇEK

ISBN: 978-625-5753-28-1

Ankara -2025

SÖZLERİ EYLEME DÖNÜŞTÜRMEK: KADIN MÜLTECİLERİN GÜÇLENMESİNE SOSYAL HİZMET AÇISINDAN BAKMAK

YAZAR

Arş. Gör. Sultan TEKİNYER ÇİÇEK

Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Faköltesi,
Balıkesir, Türkiye
stekinyer@bandirma.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6656-9329

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17826438>

Copyright © 2025 by UBAK publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by

any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. UBAK International Academy of Sciences Association

Publishing House®

(The Licence Number of Publicator: 2018/42945)

E mail: ubakyayinevi@gmail.com

www.ubakyayinevi.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

UBAK Publishing House – 2025©

ISBN: 978-625-5753-28-1

December / 2025

Ankara / Turkey

ÖNSÖZ

Değerli okuyucular,

Göç, yerinden edilme, kaynaklara erişim eşitsizliği, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, şiddet, uyum sorunları... Bu kavramlar, yalnızca istatistiklerde görünen ifadeler değil, milyonlarca insanın hayatını şekillendiren gerçekliklerdir. Her biri, ardında gerçek yaşamlar, yarım kalan hikâyeler ve büyük bir direnç barındırır. Bu gerçeklikler içinde kadın mülteciler hem toplumsal roller hem de göçün yarattığı çok katmanlı zorluklar nedeniyle en kırılgan ama aynı zamanda en dirençli gruplardan birini oluşturur.

Bu kitap, sözlerin ötesine geçmeyi ve eyleme dönüşen bir farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Kadın mültecilerin karşılaştıkları çok boyutlu zorlukları görünür kılarken, çözümün yalnızca yardım etmek değil, onların kendi yaşamlarının öznesi hâline gelmesini sağlamak olduğunu vurgulamaktadır. Güçlenmenin yalnızca bireysel bir kazanım değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm olduğunu; etkili ve sürdürülebilir destek mekanizmalarıyla mümkün kılınabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, kadın mültecilerin sağlık, güvenlik, ekonomik yaşam, aile ve toplumsal bağlar açısından yaşadıkları sorunlar ele alınmakta; güçlenme sürecine dair hem teorik hem pratik yaklaşımlar sunulmaktadır. Türkiye’den Çad’a, Ürdün’den Mozambik’e uzanan vaka örnekleri, kadın mültecilerin hem kendi yaşamlarını hem de çevrelerini dönüştürme çabalarını gözler önüne sererek değişimin

mümkün olduğunu göstermekte; doğru araçlar, doğru zaman ve doğru irade ile hareket geçmenin önemini açığa çıkararak bizlere umut vermektedir.

Bu kitabı, göç yollarında hem bedenleri hem de ruhları yaralanan ancak her şeye rağmen yeniden kök salmak için mücadele eden tüm kadın mültecilere ithaf ediyorum. Onların sesi, bizim sorumluluğumuzdur ve sözler, ancak eyleme dönüştüğünde gerçek anlamını bulur. Dilerim ki, bu kitap hem akademik hem de uygulama alanında çalışanlara ilham olur; yeni araştırmalara, politikalara ve sahada daha etkili sosyal hizmet uygulamalarına kapı aralayarak güçlenmenin yalnızca bir kavram değil, herkes için erişilebilir bir gerçeklik hâline gelmesine katkı sağlar.

05.12.2025

Arş. Gör. Sultan TEKİNYER ÇİÇEK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
GİRİŞ	8
1. KADIN MÜLTECİLERİN KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR	9
1.1. Fiziksel Sağlık ve Güvenlik.....	17
1.2. Ruhsal Sağlık	19
1.3. Geçim ve Ekonomik Güvenlik	22
1.4. Aile ve Toplum	23
2. ÇÖZÜM OLARAK GÜÇLENME.....	25
2.1. Güç Kavramı ve Kadınların Güçlenmesi	25
2.2. Kadın Mültecilerin Güçlenmesine İlişkin Tarihsel ve Güncel Perspektifler	29
2.3. Sosyal Hizmet ve Güçlenme	34
3.VAKA ÖRNEKLERİ	37
3.1. Türkiye’deki Kadın Mültecilerin Güçlenmesi.....	37
3.2. Ürdün’deki Suriyeli Kadın Mültecilerin Çocuk Yaşta Evlilik Döngüsünü Sonlandırma Mücadelesi.....	40
3.3. Çad’daki Sudanlı Kadın Mültecilerin Dayanışma ve Güçlenme Süreci.....	42

3.4. Mozambik'teki Yerinden Edilmiş Kadınların Güvenli Alanlar Yoluyla Güçlendirilmesi	43
SONUÇ VE ÖNERİLER	44
ETİK BEYAN.....	48
KAYNAKÇA	49

SÖZLERİ EYLEME DÖNÜŞTÜRMEK: KADIN MÜLTECİLERİN GÜÇLENMESİNE SOSYAL HİZMET AÇISINDAN BAKMAK

Arş. Gör. Sultan TEKİNYER ÇİÇEK

GİRİŞ

Dünya üzerinde 304 milyon kişinin uluslararası göçmen konumunda olduğu ve bunların %48'inin kadınlardan ve kız çocuklarından oluştuğu belirtilmektedir (Migration Data Portal, 2025). Bu doğrultuda dünya, göç hareketleri ve mülteci krizleriyle sarsılırken bu kaotik ortamın içinde özellikle kadın mülteciler için sesin daha da gür çıkması gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışma, kadın mültecilerin karşılaştığı zorlukları ele alarak sosyal hizmetin bu karmaşık denklemin çözümüne nasıl katkı sunabileceğini ve kadınların güçlenmesine nasıl rehberlik yapabileceğini ele almaktadır.

Kadın mülteciler, sadece coğrafi sınırları aşmakla kalmayıp aynı zamanda fiziksel güvenlik, zihinsel sağlık, ekonomik güvence ve toplumsal aidiyet gibi alanlarda da önemli zorluklarla yüzleşmektedir. Çalışmada bu zorlukları anlamamanın ötesinde, çözüm olarak güçlenmenin kilit bir rol oynayabileceği vurgulanmaktadır. Güç kavramının derinliklerine inerken, kadın mültecilerin güçlenmesine tarihsel süreçten ve günümüz perspektifinden bakılmaktadır. Bunun yanı sıra, somut uygulama örnekleri ile sözleri eyleme dönüştürmenin mümkün olduğu gösterilmektedir. Bu çalışma ile sadece sorunlar tanımlanmakla kalmayıp aynı zamanda sosyal hizmetin kadın mültecilerin hayatlarında nasıl güçlü bir değişim yaratabileceğine dair

bir bakış açısı sunmak amaçlanmakta ve sosyal hizmetin kadın mültecilerin hayatlarında gerçek ve kalıcı bir etki bırakma potansiyelini ortaya koymak hedeflenmektedir.

1. KADIN MÜLTECİLERİN KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Küresel mülteci krizinin giderek büyüdüğü günümüzde, kadın mültecilerin kendilerine özgü gereksinimlerinin doğru şekilde anlaşılması önemli bir gerekliliktir (Khatib vd., 2024, s. 15). Ataerkil yapı, kadınları yaşamın birçok alanında ayrımcılık ve şiddete açık hâle getirirken, mültecilik süreci bu kırılganlığı daha da artırmaktadır. Kurumlara bağımlılık ve toplumsal farkındalık yetersizliği ise kadın mültecilerin maruz kaldığı şiddetin ortaya çıkışını hızlandırmaktadır (Iliadi- Vagena, 2022, s. 4). Kadın mültecilerin içinde bulunduğu durum, günümüzün en acil insani sorunlarından birini teşkil etmektedir. Yerinden edilme, çatışma ve zorunlu göç deneyimleri kadınlar üzerinde benzersiz ve çoğu zaman daha da ağırlaşan yükler oluşturmaktadır. Bu zorluklar, kadınların güçlenmesi için kapsamlı ve kesişimsel bir yaklaşım gerektirmektedir.

Cinsiyet boyutu çoğu zaman mülteci hakları analizlerinde göz ardı edilmektedir (Iliadi- Vagena, 2022, s. 1). Göç olgusunda kadınların yeri, ilk dönemlerde görülmemiş ve göç eden kadınların verileri eksik kalmıştır. Kadın ve göç araştırmaları, 1980'lerden bu yana gerçekleştirilmektedir (Fleury, 2016, s. 1). Yapılan çalışmaların çoğunluğu, cinsiyet körü eğiliminde olmasıyla eleştirilmektedir

(Memela & Maharaj, 2016, s. 54). Eksiklikleri ve eğilimleri iyileştirme gerekliliği yanı sıra, göçü cinsiyet üzerinden çalışmak için toplumsal cinsiyet ilişkilerini anlamak gerekmektedir. Bu anlayış, göç döngüsünde pek çok alan ve boyutu etkilemekte ve bunlardan etkilenmektedir (Petrozziello, 2013, s. 28). Bu doğrultuda, kadın mültecilerin karşılaştıkları zorluklar çeşitli alan ve boyutlarda kendini göstermektedir.

Kadın mülteciler, göç yolculukları öncesinde ve sırasında sürekli zorluklarla karşılaşmakta; ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, varış noktalarında da onları takip etmektedir (Iliadi- Vagena, 2022, s. 1). Bu doğrultuda, kadın mültecilerin geçmişten getirdikleri zorluklar ve halihazırda yaşadıkları yeni zorluklar söz konusudur. Bu zorluklar hem kadınların kendi yaşamlarına hem de içerisinde bulundukları topluma yansısıyla yerleştirme ve sosyal uyumun da konusunu oluşturmaktadır. Kadın mültecilerin haklarını, ihtiyaçlarını ve potansiyellerini tanımak ve desteklemek, mülteci ve yerel toplumlar için faydalıdır. Kadınların potansiyel güçlerini kazanarak zorlukları aşmalarının birey, aile, grup ve toplum düzeyinde olumlu etkilere yol açacağı düşünülmektedir. Bu zorluklara güçlenme yoluyla nasıl cevap verileceğini belirlemek için yaşanan zorlukları anlamak, ilk aşamadır. Kadın mültecilerin karşılaştıkları zorluklar, zaman ve mekân olmak üzere iki bağlamda devamlı bir kesişimsellik içerisinde. Menşe ülke ve varılan ülke bağlamında coğrafya fark etmeksizin, kadın mültecilerin benzer sorunları yaşadıkları görülmektedir. Bu benzerlik, çalışma kapsamında özel bir kadın

mülteci grubunun seçilmemesini gerekli kılmıştır. Zorlukların çözümünde, bu kesişimselliğin ve buna ilişkin bütüncül bakışın önemli olduğu düşünülmektedir.

Yaşanan zorlukların göç öncesi, göç yolu ve göç sonrasını kapsadığı görülmektedir. Göç eden kişiler, göçten önceki dönemlerde ve yerleştikleri ülkede çeşitli zorluklar ve travmatik yaşantılarla karşılaşabilmektedir. Özellikle göç öncesi yaşanan travmalar hem yeni gelenler hem de uzun süredir yerleşik olan mültecilerde ruh sağlığı sorunlarıyla yakından ilişkili etkenlerden biridir (Chen vd., 2017, s. 218). Göç öncesi sevdiklerini kaybetme, bu kayıplara tanık olma, yaralanma, fiziksel istismar ve beslenme gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bu zorluklar, göç yolculuğu boyunca devam etmekte ve varış ülkesinde de sürmektedir. Mülteciler, bu süreçte uyum sağlama ve iyi olma hâllerini olumsuz etkileyen ek engellerle karşılaşmaktadır (Khatib vd., 2024, s. 2). Göç öncesi travmatik yaşantıların yanı sıra, yerleşilen ülkedeki yaşam koşullarının da travma sonrası belirtilerin ortaya çıkışı ve seyri üzerinde önemli bir etkisi olduğu belirtilmektedir (Aragona vd., 2020, s. 130). Kadın mülteciler, göç ettikleri ülkede yoğun bilgi akışıyla karşılaşır, yeni iletişim biçimlerini anlamakta zorlanır ve destekleyici sosyal ağlara erişimde yetersizlik yaşar. Bu nedenle, stres ve panik hali, görevleri yarıda bırakma ve hatalı kararlar gibi tepkiler ortaya çıkar. Bu durum, uyum sürecini yavaşlatmaktadır (Kainat vd., 2022, s. 1131).

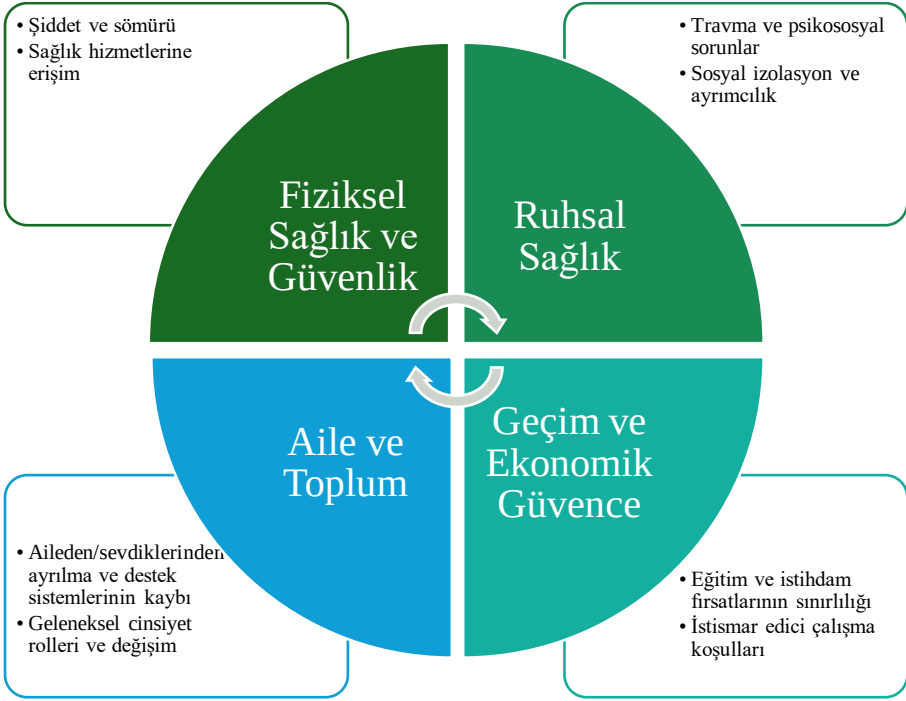
Göç sonrası dönemde yaşanan zorlukların, özellikle daha önce travma yaşamış ve yerleşim sürecinin getirdiği stresi yönetme kapasitesi

düşük olan bireylerde, travmanın yeniden yaşanmasına benzer bir etki yaratarak travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) riskini anlamlı düzeyde artırdığı tespit edilmiştir (Aragona vd., 2012). Göçmen bireyler, yerleştikleri toplumda sıklıkla yalnızlık, yabancılaşma, damgalanma, dışlanma, değersiz hissetme ve pişmanlık gibi duygularla karşı karşıya kalmaktadır. Buna ek olarak, dil yetersizliğinin yol açtığı iletişim sorunları da bu süreci daha karmaşık hale getirmektedir. Etkili bir şekilde iletişim kuramama, topluluklar arasındaki sosyal mesafeyi güçlendirerek yabancılaşma duygusuna yol açabilmektedir (Tekinyer & Karataş, 2025, s. 18). Tüm bu etkenler, göçmenlerin yoğun bir ruhsal baskı altında kalmasına neden olmakta ve zamanla çeşitli psikolojik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Solgun & Durat, 2017, s. 137). Göç sonrasında yerleşimin getirdiği dil, istihdam, yeni ortama uyum, göç öncesinde ve sırasında yaşanan zorlukların etkilerinin devamı gibi fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik zorlukların yanı sıra savaş/çatışma yaşanan ülkelerde aile ve sosyal çevre sisteminin çökmesi, mültecilerin destek aldıkları kaynakları da yok etmektedir.

Toplumsal cinsiyet kaynaklı şiddet yapısal ve sistematik bir olgu olarak ortaya çıkarak farklı biçimlerde gerçekleşmekte ve göç sürecinin tüm aşamalarında görülerek kesintisiz bir süreklilik göstermektedir (Tastsoglou vd., 2021, s. 13). Araştırmalar, yeni ülkede zihinsel sağlık sorunları yaşama riskinin kadınlarda daha fazla olduğunu gösterirken, kadınlar için özellikle cinsel şiddeti içeren cinsiyet kaynaklı şiddet de yaygın bir risktir (Wachter vd., 2016).

Mülteci kadınlar, göç öncesi ve yeni ülkeye geçiş sürecinde şiddet, saldırı, bombalama gibi yaşamı tehdit eden olaylara ve yakınlarını kaybetme gibi derin travmatik deneyimlere maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Göç sonrası yeniden yerleşim sürecinde ise ayrımcılık, dil engeli, ekonomik yoksunluk ve duygusal zorluklar ön plana çıkmaktadır (Öztoraman-Adıgüzel & Tanyaş, 2021, s. 173)

Göç öncesi, yolu ve sonrasında mültecilerin deneyimledikleri travma ve zorluklar, sosyal uyumun gerçekleşmesine ilişkin yetilerini etkilemektedir. Bu doğrultuda, zorluklar karşısında çözüm olarak görülen güçlenmenin sosyal uyum ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Güçlenme ve sosyal uyum, göç bağlamında ulaşılması arzulanan iki ayrı amaç iken bunlara ulaşmada birbirlerine destek olabilecek iki ayrı araç olarak da değerlendirilebilir. Zorluklar, güçlenme ve uyumun benzer doğası, aşağıda yer alan şemalarda sunulmaktadır:

Şekil 1: Kadın Mültecilerin Karşılaştıkları Zorluklar¹

¹ Yazar tarafından şemalaştırılmıştır.

Boyutlar	Göstergeler	Boyut Endeksi
Yaşam ve iyi sağlık	- Modern doğum kontrol yöntemleri - Ergen doğum oranı	Yaşam ve iyi sağlık endeksi
Eğitim, beceri geliştirme ve bilgi	- Ortaöğretim veya üzerini tamamlamış kadın nüfus - Eğitim, istihdam veya kırsal olmayan genç kadın	Eğitim, beceri geliştirme ve bilgi endeksi
İşgücü ve finansal katılım	- Çocuklu hanelerde kadın işgücüne katılım oranı - Kadınların finansal hesap sahipliği	İşgücü ve finansal katılım endeksi
Karar alma süreçlerine katılım	- Kadın milletvekili oranı - Kadınların yerel yönetimlerdeki temsili oranı - Kadınların yönetici pozisyonlardaki oranı	Karar alma süreçlerine katılım endeksi
Şiddetten uzak özgürlük endeksi	- Partner şiddeti oranı	Şiddetten uzak özgürlük endeksi

Şekil 2: Kadınların Güçlenme Endeksi²

² Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından (2023b) ortaklaşa geliştirilen model yazar tarafından Türkiye'ye çevrilmiştir.

Şekil 3: Uyum Çerçevesi³

Zorluklar, güçlenme ve uyuma ilişkin sunulan şemalarda görüldüğü üzere boyutlar ve unsurlar birbirleriyle yakından ilişkilidir. Bu doğrultuda, kadın mültecilerin karşılaştıkları zorluklara ilişkin çözüm olarak görülen güçlenmenin sosyal uyum ile ilişkili olarak değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Güçlenme deneyimleri, zorla yerinden edilmiş kişilere ilişkin politika geliştirme ve hizmet planlama süreçlerine katkı sağlamaktadır (Albayrak vd., 2022). Bu doğrultuda, güçlenme deneyimlerini anlayabilmek için kadın mültecilerin karşılaştıkları zorlukların ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Zorluklar, temel olarak şu alanlarda incelenebilir:

³ Ager ve Strang'in (2008, s. 170) çalışmasından yararlanılarak Tekinyer (2022, s. 30) tarafından yeniden görselleştirilmiştir.

1.1. Fiziksel Sağlık ve Güvenlik

şiddet ve sömürü riski: Kadın mülteciler, g öncesinde, g yolunda ve g sonrasında toplumsal cinsiyet kaynaklı şiddetle karşılaşmaktadır. Kadınlar, yalnızca kadın oldukları için yaşadıkları ülkelerde çoğu zaman yaşamı tehdit eden durumlarla karşılaşmaktadır (Iliadi- Vagena, 2022, s. 5). Örneğin, Suriye’de kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı en yaygın şiddet biçiminin tecavüz ve cinsel şiddet olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, ailenin erkek üyesinin yanında uygulanan fiziksel saldırı, işkence, kaçırılma, cinayet gibi başka zorluklar da bulunmaktadır (Margolis & Muscati, 2014). Çatışma ve toplumsal cinsiyete ilişkin şiddet, insan hakkı ihlaline yok açmakta ve zorunlu göçe neden olmaktadır. Taşınma kararı, genellikle panik halinde alınan bir karar olup insanlar canlarını tehlikeye atarak kaçmaktan başka bir seçeneğe sahip değildir. Bireylerin yerlerini anlamalarını ve kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan süreci ifade eden “ontolojik güvenlik” kavramı, zorunlu g ile temelden sarsılır. Zorunlu göç, mültecilerin yaşamlarını alt st eder, ailelerini parçalar ve bilinen dünyalarındaki aidiyet ve istikrar duygularını yitirmelerine yol açar. (Memela & Maharaj, 2016, s. 56). Kadınlar, lkelerindeki kötü koşullardan uzaklaşmaya karar verdiklerinde dahi, yolculukları sırasında çoğu zaman daha fazla şiddetle karşılaşmaktadır. lkelerinden ayrılabilmek için çoğunlukla insan kaaklarına bağımlı kalmaları, kadın ve kız çocuklarının güvensizlik hissinin yolculuk boyunca devam etmesine yol açmaktadır (Iliadi-Vagena, 2022, s. 5). Savaş ve g nedeniyle oluşan yoksulluk, kız çocuk evliliklerine neden olmaktadır (Albayrak vd., 2022, s. 6).

Zorunlu göç sonrası varılan yeni ülkelerde de aile içi şiddet ve erken evlilik ortaya çıkmaktadır (Djamba & Kimuna, 2015). Erken evlilik, kaynak ülkedeki çatışmadan kaçma, ekonomik yetersizlik ve eğitime erişim eksikliği gibi nedenlerle de ortaya çıkmaktadır (Cherri vd., 2017). Çatışmalarda birçok kadın, erkek aile üyelerini kaybetmektedir. Özellikle ailede hiçbir erkek üyenin kalmadığı durumda, kadınlar koruma amaçlı 13-15 yaş aralığındaki kızlarını evlendirmektedir. Ancak, bu durum, genç kızları aile içi istismar, yoksulluk ve sağlık sorunlarına karşı savunmasız bırakarak yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Asaf, 2017, s. 7). Erken evlilikler, genç kızların eğitim haklarına zarar vererek geleceklerini belirsizleştirebilir. Hak ihlallerine neden olan toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalan bireylerin yaşadıkları travmayı yetkililere bildirmeme eğiliminin temelinde, damgalanma ve utancın etkili olduğu vurgulanmaktadır (Freedman, 2016, s. 23). Bu durum, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin fiziksel boyutta kalmadığını göstermektedir. Şiddetin psikolojik ve sosyal boyutlarıyla da mücadele eden kadınların, toplumsal normlar ve dışlanma endişesi nedeniyle susmayı tercih etmelerine yol açmaktadır.

Sağlık hizmetlerine erişim eksikliği: Kadın mültecilere odaklanan mevcut araştırmalar, kadınların genel olarak bilgiye, özel olarak ise sağlıkla ilgili bilgilere erişimde sosyokültürel ve dini normlar, kurumsal bağlantı eksikliği, yeni sistemleri kullanma becerisi eksikliği, ekonomik kaynak yetersizliği, coğrafi izolasyon, yaş ve cinsiyet nedeniyle çeşitli sorunlarla karşılaştıklarına işaret etmektedir

(Kainat vd., 2022, s. 1132). Kadın mülteciler, annelik ve üremeye ilişkin sağlığı da içeren temel sağlık hizmetlerine erişim konusunda sıklıkla sınırlamalarla karşılaşmaktadır. Bu durum, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını riske atmaktadır. Örneğin Lübnan'da doğum kontrolüne erişimde temel engelin maliyet olduğu bildirilmiş olup bazı Suriyeli kadın mültecilerin cinsel sağlığı içeren ücretsiz hizmetlere ilişkin bilgilerinin olmaması, önemli bir sorundur (Cherri vd., 2017). Düşük eğitim ve okuryazarlık seviyesi ile mesleki statü, sınırlı sosyal kaynaklar, dil yeterliliğinin olmaması ve sağlık sistemine dair bilgi eksikliği, cinsiyet ve mültecilik statüsü, sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanmayı engelleyen faktörler olarak belirlenmiştir (Qutranji vd., 2020, s. 506). Bu etkenler, kadın mültecilerin sağlık hizmetlerinden düşük düzeyde yararlanmalarına neden olmakta ve ek dezavantaj katmanları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, kadına yönelik şiddetin bir biçimi de kadınların çok sayıda çocuk doğurmaya zorlanmasıdır. Eşinden habersiz doğum kontrolüne başvurmak ise boşanma nedeni sayılmaktadır. Kadın mülteciler, bu konuda bilgilendirilmediğinde sayıca fazla ve özellikle erkek çocuk sahibi olduklarında eşlerinin onları daha fazla seveceği ve ikinci bir evlilik yapmayacağı yönünde bir algıya sahip olabilmektedir (Albayrak vd., 2022, s. 6). Bu doğrultuda, psikososyal desteğe erişim de kadın mülteciler için önemli bir konudur.

1.2. Ruhsal Sağlık

Travma ve ruh sağlığı sorunları: Çatışma, yerinden edilme, şiddet ve kayba ilişkin travma, kadın mülteciler için ruh sağlığı

sorunlarına neden olabilmektedir. Bu sorunlarda içerisinde kaygı, depresyon ve TSSB öne çıkmaktadır (Memela & Maharaj, 2016, s. 56). İnsani krizlere veya çeşitli türlerde ayrımcılıklara maruz kalmak gibi olumsuz durumlarla karşılaşan kişilerde, psikososyal sorunlar daha sık görülmektedir. Mültecilerin yaşam koşulları, ruh sağlıkları üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bu etkiler arasında TSSB öne çıkarken, TSSB'nin özellikle kadınlarda daha belirgin olduğu belirtilmektedir. Kadın mülteciler açısından cinsel travmaya maruz kalma ile TSSB riski arasında da güçlü bir ilişki görülmektedir. Bu bulgular, karşılanmamış psikososyal sağlık hizmetlerine olan ihtiyacı vurgulamaktadır (Vallejo-Martín vd., 2021, s. 1). Psikososyal sağlık hizmetlerine ulaşımındaki engeller ve eksiklikler göz önüne alındığında, bu ihtiyacın karşılanması için daha fazla kaynak ve destek sağlanması gerekmektedir. Çatışma ortamında ve sonrasında kadınlara ilişkin aile içi şiddete uğrama, intihar etme ve öldürülme gibi riskler bulunmaktadır (Memela & Maharaj, 2016, s. 56). Bunun yanı sıra kadınlar, kültürel uygulamaların bir parçası olarak kadın sünneti gibi uygulamaların getirdiği psikolojik etkilere ve acı verici travmatik deneyimlere maruz kalmaktadır (Horowitz & Jackson, 1997, s. 493). Kişilerin psikososyal ihtiyaçlarını ele alırken kültürel duyarlılık ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmak önemlidir. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanları, deneyimleri anlamak, kültürel bağlamı değerlendirmek ve bireylere özgü çözümler geliştirmek adına yetkin olmalıdır.

Sosyal izolasyon ve ayrımcılık: Kadın mülteciler, sosyal destek yetersizliği, kültürel baskılar ve erkek aile üyelerine olan ekonomik ya da sosyal bağımlılık nedeniyle yalnızlık ve depresyon yaşamaktadır (Qutranji vd., 2020, s. 509). Kadın mültecilerin, akranlarıyla etkileşim kuramama ve kendi dillerini konuşamama gibi nedenlerle yalnız hissetme olasılığı, erkeklerden daha fazladır (Phillimore, 2011, s. 585). Kadın mülteciler, yeni ülkede güvenlik ve rahatlama hissi yaşamalarına rağmen yabancılık ve yalnızlık duygularıyla mücadele etmektedir. Diğer kadın mültecilerle ilişkiler kurulabilirken, yerel halkla ilişkiler sınır düzeyde kalmaktadır (Kristjánsdóttir & Skaptadóttir, 2019). Sosyal uyumu da olumsuz etkileyen bu durum, dil engeliyle ilişkili olabilmektedir. Dil, sosyal sermayenin temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilir (Bourdieu vd., 1991). Bu nedenle dil yeterliliği, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik uyum süreçlerinde bir gerekliliktir (Watkins vd., 2012, s. 126). Dil engelleri, kadın mültecilerin hedef ülkede sosyal hizmetlere, eğitime ve istihdama erişimini zorlaştırmakta yerel halkla etkileşimleri kısıtlamaktadır. Bu durum, yerel toplumun kadın mültecilere yönelik önyargılı ve dışlayıcı tutumlarıyla daha da karmaşık bir hâl almaktadır. Nitekim, kadın mültecilerin kendilerini istenmeyen ve değersiz hissetmelerine yol açmaktadır (Memela & Maharaj, 2016, s. 56). Ürdün'deki Suriyeli ve Ürdünlü kadınlarla yapılan bir araştırmada, Suriyelilerin sosyal ağlarının Ürdünlülere göre oldukça homojen olduğu ve özellikle çok yoksul hanelerdeki kadınlar için bu ağların daha küçük olduğu görülmektedir. Ağ genişledikçe güçlenme, liderlik motivasyonu ve algılanan sosyal destek seviyeleri artarken,

ağların akraba temelli hale gelmesiyle güçlenme seviyesi azalmaktadır. Kadınların güçlenmeyi yetenek ve varoluşun kanıtı olarak gördükleri ve ağlarını genişletmek için gönüllülük çalışmalarına katıldıkları belirtilmektedir (Eggerman vd., 2023, s. 1). Bu doğrultuda, güçlenmenin gerçekleşmesi için sosyal uyumun ve yerel halkla sosyal temasın teşvik edilmesi gerekmektedir. Gönüllü çalışma fırsatlarının genişletilmesi, sosyal ağların çeşitlendirilmesi ve yoksul kadınların güçlenmesi için etkili bir yol olarak değerlendirilebilir.

1.3. Geçim ve Ekonomik Güvenlik

Eğitim ve istihdama sınırlı erişim: Kadınlar göç öncesinde ve sonrasında eğitim, sosyal ve istihdama katılım konusunda eşit olmayan fırsatlarla karşı karşıyadır (Hou & Beiser, 2006, s. 139). Daha düşük sosyoekonomik statü ve dil engeli, kadınların eğitim, istihdam, sağlık hizmetleri ve uyum sürecini kolaylaştıran kültürel, sosyal, maddi ve dayanıklılık faktörlerine erişimini sınırlandırabilmektedir. Bu durum, sosyal uyumu olumsuz etkileyerek yerleşme sürecini zorlaştırabilmektedir (Mangrio vd., 2019). Kadınların göç öncesi eğitimdeki dezavantajlı konumu (Watkins vd., 2012, s. 126), küresel okuma-yazma oranlarında cinsiyet farklılığına yansımaktadır (Kristjánsdóttir & Skaptadóttir, 2019, s. 6). Bu dezavantajlılık, göç sonrası yaşama aktarılmakta ve kadın mülteciler eğitime ve istihdama erişimde engellerle karşılaşmaktadır. Kadınların işgücü piyasasına katılımını olumsuz etkileyen faktörler arasında eğitim düzeyi, dil yeterliliği, ailevi yükümlülükler, çalışma izni

almakta yaşanan bürokratik zorluklar ve aile baskısı önemli bir rol oynamaktadır (Öztürk vd., 2019). Dünya genelindeki mültecilerin büyük çoğunluğu, okuryazarlığı veya örgün eğitim geçmişi çok az veya hiç olmayan kadınlardan oluşmaktadır. Göç etmek zorunda kalan bu kişilerin çalışabilmeleri ve yeni topluma katılımlarının sağlanabilmesi için yeni ülkenin dilini öğrenmeleri kaçınılmaz bir gerekliliktir (Sharifian vd., 2021, s. 9). Ancak dil yeterliliğini geliştirme sürecinde alınan eğitimin önünde de engeller bulunmaktadır. Bu engeller arasında aile sorumlulukları ve aile desteğinin yetersizliği bulunmaktadır. Kadınların eğitimine ilişkin olumsuz algılar ve çocuk bakımı gibi nedenlerle, kadın mültecilerin dil yeterliliğini geliştirmeleri mümkün olmamaktadır (Sharifian vd., 2021, s. 9).

Uygun olmayan çalışma koşulları: Kayıtlı istihdama erişim mümkün olmadığında, yasal statü gizlenerek kayıt dışı sektörde çalışılmaktadır. Kadın mülteciler, düşük ücret ve güvensiz çalışma ortamı gibi sömürücü koşullara maruz kalabilmektedir (Öztürk vd., 2019). Sömürü eğiliminde olan işverenler, düşük ücretler ödemekte ve uygun olmayan çalışma ortamlarında daha uzun çalışma saatleri talep etmektedir. Genellikle kimlik tespiti, gözaltına alınma ve sınır dışı edilme korkusu nedeniyle bu tür vakalar yetkililere bildirilmemektedir (Kobia & Cranfield, 2009, s. 5).

1.4. Aile ve Toplum

Aileden/sevdiklerinden ayrılma ve destek sistemlerinin kaybı: Yerinden edilme, genellikle ailelerin ayrılmasıyla geniş aile

ağlarının olmadığı durumlarda bakım sorumluluklarının üstlenilmesine yol açmaktadır. Bu sorumluluklar, kadınların yeni toplumsal cinsiyet rollerini benimsemeleriyle sonuçlanmaktadır (Memela & Maharaj, 2016, s. 55).

Geleneksel rollerin değişmesi: Kadın mülteciler, daha fazla geleneksel yükümlülüklerle sahip oldukları için yeni kültürel ortamlarda erkeklerden daha fazla sıkıntı çekmektedir (Phillimore, 2011, s. 585). Geleneksel rollerin değişmesinde, ölen ya da orduya katılan erkek aile üyelerinin etkisi vardır. Bu durum, kadın mültecilerin hanenin geçimini sağlama görevini de üstlenmesiyle sonuçlanmaktadır (Batha, 2016; Memela & Maharaj, 2016, s. 55). Geniş ailenin desteğinden uzakta evi ve işi bir arada yürütme görevi, kadın mültecilerde baskı oluşturabilmektedir. Özellikle Ortadoğu'dan gelen kadın mültecilerin göç öncesi yaşam rutinleri ile batı toplumundaki toplumsal cinsiyet normlarının farklılaşması, mülteciler için alışılmamış olarak ifade edilmektedir (Kainat vd., 2022, s. 1133).

Temel olarak bu şekilde sınıflandırılabilen zorlukların kesişimsel olarak göç öncesi, sırası ve sonrasında gerçekleşebildiğini ve kadın mültecilerin deneyimlerinin bireysel koşullara göre değişebildiğini unutmamak önemlidir. Bunun yanı sıra, zorlukların birbiriyle iç içe olduğu ve bir zorluğun diğerini etkilediği göze çarpmaktadır. Bu zorlukları anlamak, kadın mültecilerin hayatlarını yeniden inşa etmek ve yeni topluluklarında başarılı olmak için ihtiyaç duydukları desteği ve kaynakları sağlamak açısından önemlidir. Başarılı güçlenme için zorluklara bütüncül bakmak gerekmektedir.

Kadın mülteciler şiddet ve sömürden genellikle orantısız bir şekilde etkilenmektedirler. Ailelerinin birincil bakıcıları olarak, genellikle sınırlı kaynaklarla çocuklarının ve bakmakla yükümlü oldukları diğer kişilerin refahını sağlamanın ek yükünü taşırlar. Kültürel, dilsel ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, eğitim, sağlık hizmetleri ve ekonomik fırsatlara erişimlerinin kısıtlı olması mücadelelerini daha da zorlaştırmaktadır. Ayrıca, yasal statü bakımından yaşanan güvencesizlik, kişileri sınır dışı edilmeye veya gözaltına alınmaya karşı savunmasız bırakabilir. Bu zorluklar, kadın mültecilerin özel ihtiyaçlarının karşılanması için cinsiyet eşitliğine duyarlı ve hak temelli bir yaklaşımla güçlenmelerine destek olmayı gerektirmektedir.

2. ÇÖZÜM OLARAK GÜÇLENME

Bu başlıkta, güç ve tarih boyunca kadınlara ve kadın mültecilere bakış ele alınmaktadır. Kadın mültecilerin yaşadıkları zorluklar karşısında bir çözüm olarak güçlenme, kadın mültecilerin güçlenmesine ilişkin tarihsel ve güncel perspektifler ile sosyal hizmetin bu konuda nerede olduğu ele alınmaktadır.

2.1. Güç Kavramı ve Kadınların Güçlenmesi

Güçlenmeye geçmeden önce güç kavramını tanımlamakta fayda vardır. Güç, kaynaklara erişim ve onları kontrol etme kapasitesi üzerine odaklanmaktadır (Robbins vd., 2012, s. 94). Bu tanım, gücün sadece kaynakların kontrolüyle değil, aynı zamanda insanlar üzerinde etki sağlama kapasitesiyle de ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Güç,

bir bireyin veya bir grubun, çeşitli kaynakları yönlendirme ve kontrol etme becerisiyle ölçülmektedir. Güç tanımındaki temel unsurlar olan kaynaklara ulaşma ve kontrol etme yeteneği, kadın güçlenmesinde kilit rol oynar. Bu doğrultuda gücün, kadınların kendi yaşamları üzerinde etkili kontrol sağlamaları yoluyla ortaya çıktığı söylenebilir.

Kadınların güçlenmesi, kültürel ve yapısal engellerin ortadan kaldırılarak fırsatlar ve kaynaklar aracılığıyla yaşamlarına yönelik karar verme ve kontrol etme güçlerini elde etmelerini sağlamaktır (Reshi & Sudha, 2022). Engellerin kaldırılması ve yeterli fırsat ve kaynağa erişim, kadınların kendilerinin en yüksek potansiyellerine ulaşmaları için güçlü bir zemin sunmaktadır. Çeşitli ülkelerde ve toplumlarda meydana gelebilen kültürel ve yapısal engeller, menşe ülkeleri dışında yaşayan kadın mülteciler için kadınlık ve mültecilik kesişimde daha derin ve keskin yaşanabilmektedir.

Kadınların güçlenmesi, toplumun gelişiminin ve kadının o toplumdaki statüsünün, sosyal ve ekonomik fırsatlara erişimlerini etkileyen önemli bir göstergesidir. Güçlenmenin eksik ve yetersiz düzeyde olması sadece kadına değil, aileye ve topluma da olumsuz yansımaktadır (Sinha vd., 2012, s. 61). Bu doğrultuda, bir kadının güçlenmesi, yalnızca bir kadının güçlenmesi olarak kalmamaktadır.

Bir çözüm olarak güçlenmenin uygulanması için söz konusu grubun maruz kaldığı baskının tarihi incelenmelidir. Bu tarih, güçlenme uygulamasının temelini oluşturmaktadır. Güçlenme uygulaması ihtiyacı, gruplara yönelik tarihsel ve çağdaş muameleye dayanmaktadır. Tarihsel gelişimi bilmek, baskı deneyimlerine ilişkin

bilinç geliştirmektedir (Lee, 2001, s. 94). Bu doğrultuda glenmenin tarihini bilmek, baskı tr ve etkisine ynelik bilinç kazandırarak uygulamayı uygun ve verimli şekilde gerçekleştirmeye katkı sunmaktadır.

18. yüzyılda kadınların toplumsal rollerinde, yerleşik ataerkil düzenin etkisi açıkça görülmektedir. Bu dönemde kadınların evlenip aile sahibi olmaları ve aynı zamanda ekonomik olarak üretken olmaları beklenmiştir. Ataerkil düzen merkezinde kadınların rolü eşlerine itaat etmek, aile kurmak ve ekonomik olarak üretken olmak şeklinde belirlenmiştir. Evli kadınlar, toplumsal katılım konusunda sınırlı haklara sahip olup oy kullanma gibi temel haklardan mahrum bırakılmıştır. Beyaz evli kadınlara belirli sınırlar içinde değer verilse de eşit haklar tanınmamıştır. Bekar kadınlar, ataerkil aile yapısında yaşamak zorunda bırakılmış ve sıklıkla sosyal dışlanma ve ahlaki yargılamalarla karşı karşıya kalmışlardır. Kadın hizmetçiler, sözleşmelerine sadık kalmadıkları takdirde cinsel istismara uğrayabildikleri ve hamile kalmaları durumunda sözleşme sürelerinin uzatılabildiği bir sistemde çalışmıştır (Lee, 2001, ss. 97-98).

Sanayi dönemine gelindiğinde, fabrikaların yaygınlaşmasıyla bazı bekar işçi sınıfı kadınlar çalışma yaşamına katılmaya başlamıştır. alışabilen kadınlar, düşük ücretler ve elverişsiz çalışma koşullarına maruz kalmıştır. Ancak evli kadınlar ekonomik üretkenlikten uzak tutulmuş ve ev içi roller ile annelik görevinin birinci sırada olduğu vurgusu devam etmiştir. Boşanma ve miras konularını da içeren yasal hakların kadınlar için sınırlı olduğu dönemde, kölelik karşıtı ve kadın

hakları savunuculuğunu içeren mücadeleler verilmiştir. 19. Yüzyıl'ın ortalarında Suffragette Hareketi başlamıştır. Siyahi kadınların, çoğunlukla ev işleriyle sınırlı olan istihdama kısıtlı eriştiği ırk bağlamında eşitsizlikler yaşanmıştır. Bu unsurlar, 18. ve 19. yüzyıllarda kadınların toplumsal rolleri, ekonomik durumu ve hakları konusundaki karmaşık değişimleri ve mücadeleleri göstermektedir. Kadının güçlenmesi, yeni bir kavram olmamakla birlikte 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl'da özgürlük, oy hakkı ve eşitlik için gerçekleşen hareketlerle ortaya çıkmıştır (Lee, 2001). Kadınların tarihsel süreçte çeşitli alanlarda yaşadıkları zorlukların ve bu zorluklar karşısındaki mücadelelerinin, güçlenme açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Kadınların toplumun belirlediği normlara meydan okuyarak, yaşam biçimlerini sorgulamaları ve yeni hedeflere doğru ilerlemeleri, güçlenme sürecinin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu durum, bireyin kendi potansiyelini keşfetmesi, güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıkarak kendi yaşam hikayesini yazma isteğiyle yakından ilişkilidir. Kadın hareketleri, karşılaşılan baskılara boyun eğmeyerek, güçlü bir şekilde özgürlük ve adalet talebini göstermektedir. Bu mücadeleler, toplumun dönüşümüne öncülük eden ve güçsüzlüğe karşı cesurca duran kadınların güçlenme süreçlerine işaret eder.

Oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olan güçlenme kavramı, özellikle baskı altında kalan ve toplumsal marjinalleşmeye uğramış gruplarla ilişkilendirilmiş olup toplumsal değişim talebinde bulunan kesimler açısından merkezi bir öneme

sahiptir (Kminiak vd., 2024, s. 6). Güçlenme, kadın mültecilerin karşılaştığı çok yönlü zorlukları ele almak için somut bir strateji olarak düşünülebilir. Kadınların bilinçli kararlar alabilmeleri ve yaşamları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri için eylemliliklerinin, yeteneklerinin ve fırsatlarının artırılmasını içerir. Kendi kaderini tayin etme ve özerkliğin önemini vurgular ve böylece kadın mültecileri pasif kurbanlar olmaktan çıkarıp kendi kaderlerinin aktif aktörleri haline getirir. Kadın mültecilerin güçlenmesi, dayanıklılıklarının artmasını ve kendi kendilerine yetebilmelerini sağlayarak nihayetinde sosyal uyumlarına ve refahlarına katkıda bulunabilir. Bu doğrultuda, kadınlar güçlenmeyle yalnızca kendi yaşamlarına etki etmemektedir. Kadınların yapabilirliklerinin ve aktif eylemliliğinin artması, birçok noktada topluluklarındaki başka yetişkinlerin ve çocukların da yaşamlarına katkı sağlamaktadır.

2.2. Kadın Mültecilerin Güçlenmesine İlişkin Tarihsel ve Güncel Perspektifler

Mültecilik bağlamında cinsiyet eşitsizliğine dayanan bir yaklaşımın olduğu ve kadınların arka planda kaldığı anlaşılmaktadır. Başlangıçta 1951 Cenevre Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmalar mültecilerin haklarına odaklanmış, ancak kadınların özel ihtiyaç ve deneyimlerine sınırlı ilgi göstermiştir. Ancak yıllar geçtikçe toplumsal cinsiyete duyarlı politika ve uygulamaların önemi giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Çağdaş perspektifler, farklı kültürel, etnik ve sosyo-ekonomik geçmişlerden gelen kadınların benzersiz

deneyimlerini dikkate alan kesişimsel yaklaşımlara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Uluslararası alanda, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR) gibi kuruluşlar aracılığıyla, kadın mültecilerin güçlenmesini giderek daha fazla savunmaktadır. BMMYK, sığınmacı ve mülteciler için tek olmasa da birincil koruma sunan kuruluştur. Bu nedenle, yaygın çalışmaları olmasıyla önemlidir. Kadın mültecilerin güçlenmesini destekleyen stratejiler, kadınların kendi hayatları üzerinde kontrol sahibi olmalarına odaklanır. Bu stratejiler, kadın mültecilerin toplulukları için kendi vizyonlarını belirleme ve savunma becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede, dışarıdan gelen yardımların, kadınları güçlendirmek yerine kadınların kendi seçimlerini yapma ve kendi adlarına konuşma konusundaki yeteneklerinin güçlendirilmesi vurgulanır. Kadınlar, yerel ve küresel kuruluşların desteğiyle kendi güçlerini keşfetme ve kullanma konusunda adım atabilirler. Bu şekilde, toplumlar kadınların liderlik rollerini benimsemelerini teşvik edebilir ve cinsiyet eşitliğini sağlamak adına daha güçlü ve bilinçli bir toplum oluşturabilirler (UNHCR, 2002, s. 175).

Pekin Deklarasyonu'nda kadınların güçlenmesi, toplumun tüm alanlarına eşitlik temelinde tam katılımı, kalkınmanın sağlanması için temel olarak görülmüştür (UN, 1995). Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda devletler, kadınların güçlenmesini ve ilerlemesini teşvik edecek etkili politika ve programların her düzeyde hayata geçirilmesinin önemini vurgulayarak oybirliğiyle anlaştırmıştır. Bu karar

doğrultusunda Birleşmiş Milletler, toplumsal cinsiyet perspektifini faaliyetlerinde ana akım haline getirmeye yönelik aktif ve görünür bir politika benimsemeye çalışmıştır. Bu politika, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ECOSOC) 1997 tarihli kararla birlikte Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Birleşmiş Milletler Sistemi genelinde yaygınlaştırılmasını içermektedir. Bu kararlar ve alınan önlemler, Birleşmiş Milletlerin cinsiyet eşitliği konusundaki taahhüdünü vurgulamakta ve BMMYK dahil olmak üzere Birleşmiş Milletler sistemi genelinde etkili bir şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır (UNHCR, 2002, s. 59).

BMMYK'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve ana akımlaştırma çabaları, özellikle 1980'lerin sonlarına kadar uzanmaktadır. BMMYK'nin cinsiyet perspektifini yaygınlaştırırken mültecilik deneyiminin kadınlar ve geleneksel roller üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. BMMYK'nin Kadınlara Yönelik Mülteci Politikası, programların daha etkili bir şekilde belirli gruplara yönlendirilmesine, mal ve hizmetlerin adil bir şekilde dağıtılmasına, ayrımcılığın belirlenmesine ve ortadan kaldırılmasına yardımcı olmak üzere veri toplama, istatistik ve ihtiyaç değerlendirmelerinin geliştirilmesine vurgu yapmaktadır (UNHCR, 2002, ss. 61-65).

Ekonomik, sosyal, kültürel ve politik bağlamda karar verme ve toplumun tüm alanlarına tam anlamıyla katılmayı kapsayan kadınların güçlenmesi, sürdürülebilirlik hedefleri kapsamında da küresel olarak önemli bir konu haline gelmiştir (Reshi & Sudha, 2022). Küresel ölçekte cinsiyete dayalı eşitsizlikler, kadınların yaşamın farklı

alanlarında karşı karşıya kaldığı yapısal dezavantajlılıkları açık biçimde ortaya koymaktadır. Mevcut eğilimler devam ederse, 2030 yılına kadar 351 milyondan fazla kadın ve kız çocuğunun hâlâ aşırı yoksulluk içinde yaşamaya devam edeceği ön görülmektedir. Dünya genelinde yaklaşık 64 milyon kadının, erkeklere kıyasla daha fazla gıda güvencesizliği yaşadığı belirtilmektedir. Son beş yılda dünya genelindeki 99 yasal düzenleme cinsiyet eşitliğini güçlendirmeye ve ayrımcı mevzuatın kaldırılmasına katkı sunmuştur. Ancak yalnızca 38 ülke evlilik yaşını istisnasız biçimde 18 yaş olarak belirlemiş, 63 ülke ise rıza eksikliğine dayalı tecavüz yasasını kabul etmiştir. Kadına yönelik şiddet hâlâ küresel ölçekte yaygın bir sorundur. 15-49 yaş arasındaki her sekiz kadından biri (%12,5) son bir yıl içinde mevcut ya da eski partneri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadınların cinsel ve üreme sağlığı üzerindeki özerklikleri de sınırlıdır. 15-49 yaş aralığında evli ya da birliktelik yaşayan kadınların yalnızca %56,3'ü kendi cinsel ve üreme sağlığına ilişkin kararlarda tam söz hakkına sahiptir. Ayrıca, her yıl yaklaşık 4 milyon kız çocuğu sünnet edilirken, bunların 2 milyonundan fazlası beş yaşın altındadır. Kadınlar ve kız çocukları, erkeklere oranla 2,5 kat daha fazla süreyi ücretsiz ev içi emek ve bakım hizmetlerine ayırmaktadır. Özellikle Kuzey Afrika ve Batı Asya'da bu oran dört katına kadar çıkmaktadır. Siyasal katılım alanında ise ilerleme sınırlı düzeyde kalmıştır. 1 Ocak 2025 itibarıyla, ulusal parlamentolarda kadın temsil oranı %27,2'ye ulaşarak 2015'e göre 4,9 puanlık bir artış göstermiştir. Ancak 102 ülke hâlen tarihinde hiç kadın devlet ya da hükümet başkanı çıkarmamıştır (UN Women & UNDESA, 2025, s. 2).

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ortaklaşa geliştirilen iki önemli endeks, Kadınların Güçlenme Endeksi (WEI) ve Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi (GGPI), kadınların güçlenmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliği performansını ölçmeyi amaçlamaktadır. WEI, kadınların yaşamlarında seçim yapma ve fırsatları değerlendirme güç ve özgürlüklerini ölçerken; GGPI, kadınların erkeklere göre durumunu insan gelişiminin dört temel boyutunda değerlendirmektedir. İlk endeks, şiddete maruz kalma durumunu da içermesiyle dikkat çekmektedir ve bu özelliğiyle BM cinsiyet endeksleri arasında bir ilk olarak öne çıkmaktadır. Bu endeksler, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için politika değişikliği ve kolektif eylemi desteklemeyi amaçlamaktadır. Küresel olarak kadınlar, tam potansiyellerinin ortalama olarak yalnızca %60,7'sine ulaşabilmekte ve insan gelişiminin temel boyutlarında erkeklerden ortalama olarak %28 daha az başarı göstermektedirler. Kadınların ve kız çocuklarının yalnızca %1'inden azı hem kadın güçlenmesinde hem de toplumsal cinsiyet eşitliğinde yüksek performansa sahip ülkelerde yaşamaktadır. Analiz edilen 114 ülkenin hiçbirinde tam kadın güçlenmesi veya tam toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamamıştır. 114 ülkenin 85'i düşük veya orta kadın güçlenmesine ve düşük veya orta toplumsal cinsiyet eşitliği performansına sahiptir. Bu gruptaki ülkelerin yarısından fazlası yüksek (21 ülke) veya çok yüksek insan gelişimi grubunda (26 ülke) yer almaktadır. (UNDP & UN Women, 2023, ss. 1-2). Bu doğrultuda, kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin, sadece yüksek insan

gelişimi ile de mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Kadın olmanın getirdiği eşitsizlik, küresel bir sorundur. Türkiye, bu listede sondan 5. sırada yer alarak düşük kategoride değerlendirilmektedir (UNDP & UN Women, 2023, ss. 40-41).

2.3. Sosyal Hizmet ve Güçlenme

Güçlenme yaklaşımı, bireylerin kendi potansiyellerini keşfetmelerine ve topluluklarını geliştirmelerine odaklanan bir sosyal hizmet yöntemidir. Literatürde bu kavram genellikle ekonomik, politik, kültürel ve sosyal güçlenme bağlamında ele alınmaktadır. Ancak uygulamada bu alanlar çoğunlukla birbirine sıkı bir şekilde bağlıdır (Kminiak vd., 2024, s. 5). Sosyal hizmet pratiği, güç ve baskı ilişkilerini kavrayarak güçlenme süreçlerini anlamayı temel alır. Baskının nasıl uygulandığı ve güçsüzlüğün nasıl ortaya çıktığı, bu durumun nasıl aşılabileceği konusunda önemli bilgiler sunar. Tarih boyunca farklı perspektiflerle ele alınan güç kavramı, sosyal hizmet alanında Jane Addams ile başlamıştır (Cankurtaran vd., 2020). Sosyal hizmet tarihinde güçlenme yaklaşımıyla ilgili ilk çalışma ise, Solomon'un 1976'da yazdığı "Black Empowerment" isimli kitaptır. Bu çalışmada güçlenme, *"sosyal hizmet uzmanının damgalanmış bir grup içinde üyelik üzerine kurulu negatif değerlendirmelerin oluşturduğu güçsüzlüğü azaltmayı amaçlayan aktiviteleri gerçekleştirmesi süreci"* olarak tanımlanmaktadır (Solomon, 1976, s. 19). Bu yaklaşım, uzman müdahalesinden ziyade, kişilerin kendi kendilerini iyileştirmeleri ve güçlenmeleri sürecine vurgu yapar. Sosyal hizmet, baskı altındaki kişilerin özgürleşmeleri ve

potansiyellerini gerçekleştirmeleri için kişisel, kişiler arası ve politik düzeyde güçlenmelerine destek olmaktadır. Söz konusu baskıların ve gücün önündeki engellerin, toplumun başlıca kurumları ve temsilcileri tarafından uygulandığı ifade edilmektedir (Lee, 2001, ss. 31-32).

Eleştirel düşünme ve savunuculuk, bu yaklaşımın temelini oluşturan iki önemli kavramdır. Güçlenme uygulaması, birey, aile ve organizasyon düzeyindeki sorunları ele alırken eleştirel düşünmeyi gerektirir. Güçsüzlük, sınırlandırıcı güç yapıları ve sosyal yapılar gibi konuları belirlemek, eleştirel düşünmenin önemli bileşenleridir (Lee, 2001, s. 36). Bu bağlamda, eleştirel düşünme, güçlenme sürecinde karşılaşılan zorlukları anlama ve çözme konusunda kilit bir yetenektir. Bunun yanı sıra, güçlenme teorileri, bireylerin güçlenmesini desteklemek için sürekli olarak savunuculukla ilişkilendirilmiştir (Adams, 2003, s. 29). Bu doğrultuda güçlenme yaklaşımı, eleştirel düşünme ve savunuculuğun birleşimiyle bireylerin güçlenmesini ve toplumsal değişim için etkili bir şekilde mücadele etmeyi hedefler.

Bu yaklaşımın temelinde, bireylerin kendi potansiyellerini güçlendirme ve sosyal değişimi teşvik etme çabaları bulunmaktadır. Bireysel dönüşüm, toplumsal bağları güçlendiren ve geniş kapsamlı sosyal değişime zemin hazırlayan bir süreçtir. Toplumsal dönüşümün gerçekleşebilmesi için değişim öncelikle bireyde başlamalıdır. Böylece bireyler, karşılaştıkları karmaşık sorunların çözümünde etkin paydaşlar haline gelir (Kminiak vd., 2024, s. 6). Değer tabanı, özellikle yoksul, baskı altındaki ve damgalanmış gruplarla çalışmayı ve adaleti ön planda tutmayı vurgular. Bilgi tabanı ve teorik temeller,

baskıya karşı çeşitli perspektifleri içerir ve bireysel, grup ve topluluk yardım süreçlerinin güçlendirilmesine odaklanır. Yöntemsel olarak, güçlenme yaklaşımı, işbirlikçi ilişkiler üzerine kurulu bir karşılıklılığı ve güç blokları üzerinde çalışmayı içerir. Grup çalışmaları ve kolektif faaliyetler, baskıya karşı artan bilinci yansıtmayı amaçlar. Bu yöntem, yaşamın her düzeyinde eylemi ele almak ve teşvik etmek için uygulama ilkelerini işlevsel hale getirirken belirli becerileri kullanır (Lee, 2001, s. 55). Sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel değerlerinden biri olan güçlenme yaklaşımında sosyal hizmet uzmanları, güçlenme sürecinde kolaylaştırıcı ve köprü kurucu roller üstlenerek hizmet alanların kaynaklara erişimini, katılımını, özgüvenini ve özerkliğini artırmaya çalışmaktadır (Cankurtaran vd., 2020).

Güçlenme yaklaşımı, bilişsel davranışçı terapiden kriz müdahalesine kadar birçok yöntemde kendini gösterir. Sosyal hizmet teorilerinde temel kavramlardan biri haline gelmiş olup, uygulamaların yönlendirilmesinde önemli bir rol üstlenir (Kminiak vd., 2024, s. 6). Çok odaklı ve baskı karşıtı olmasıyla sosyal hizmetin ilgilendiği tüm grupları kapsamaktadır. Kadın mülteciler bağlamında ise özellikle cinsiyet ve ırk temelli kesişim doğrultusunda feminist ve çokkültürlü yaklaşımı içerisinde barındırmaktadır. Kadın mültecilerin güçlenmesi, sosyal hizmet açısından büyük bir öneme sahiptir. Sosyal hizmet uzmanları, kadın mültecilere yönelik hizmetlerini planlarken toplumsal cinsiyet algılarını ve şiddete karşı tutumları göz önünde bulundurmalıdır. Bunun yanı sıra, mültecilerin aidiyet duygusunu

zayıflatan yerel toplum üyelerinden geldiği belirtilen dışlama eğilimlerini göz önünde bulundurmalıdır (Çevik & Buz, 2022, s. 529). Bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının, sosyal uyum sürecinde yerel toplumun eğilimlerini anlamalarını ve müdahale planlarını buna göre oluşturmalarını gerektirir. Kadın mültecilerin yaşadığı psikolojik sorunlara yönelik destek hizmetlerinin gerekliliği de önemli bir konudur (Demirbaş & Bekaroğlu, 2013).

Yerinden edilme, travma ve yıkım gibi etkiler tüm bireyleri sarsarken, kadınlar bu yükü daha ağır taşır ve yaşadıkları acılar ile hak ihlalleri derinleşir. Öte yandan, kadınların dayanıklılıklarını artırmalarına, toplumsal cinsiyet normlarını yeniden şekillendirmelerine ve hayatları üzerinde daha fazla söz sahibi olmalarına olanak tanınabilir (Alhalawani & Al-Serhan, 2024, s. 2). Kadın mülteciler, güçlendiklerinde değişimin öncüleri olabilir, dirençlerini geliştirebilir, yaşamlarını yeniden inşa edebilir ve yeni topluluklarına çeşitli şekillerde katkıda bulunabilirler. Güçlenme bir varış noktası değil, bir süreçtir. Her deneyim benzersizdir ve etkili bir destek için çok yönlü bir yaklaşım gereklidir. Hem hayatta kalmaları hem de kendileri ve toplumları için daha iyi bir gelecek inşa etmeleri adına kadın mültecilerin güçleri açığa çıkarılmalıdır.

3. VAKA ÖRNEKLERİ

3.1. Türkiye’deki Kadın Mültecilerin Güçlenmesi

İzmir’de ikamet eden Yasemin ve Nergis’in yaşam öyküleri, UNHCR Türkiye’nin ortağı olan Hayata Destek isimli sivil toplum

kuruluşu aracılığıyla yürütülen destek programlarının dönüştürücü etkisini ortaya koymaktadır. Yasemin, aldığı psikolojik danışmanlık hizmetinin iyileşme sürecinde belirleyici bir rol oynadığını ifade etmektedir. Bu süreçte, sağlık hizmetlerine düzenli erişim sağlamaya başlamış, ilaç tedavisine devam etmiş ve psikolojik destek seanslarını süreklilik içinde takip etmiştir. Psikolojik desteğin yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları ve koruma mekanizmalarına ilişkin eğitim atölyelerine katılmıştır. Bu eğitimler sonucunda, kadınların güçlenmesi ve şiddetin her türünün ortadan kaldırılmasına ilişkin farkındalık kazanmıştır. Katılım süreci, sosyal ilişkilerini güçlendirmiş, topluluk aidiyeti geliştirmesine katkıda bulunmuştur. Yasemin, aynı zamanda çocuk hakları ve çocuk koruma alanlarında da bilgi edinmiştir. Bu kazanımlar, çocuklarının eşitlik, saygı, karar verme özgürlüğü ve toplumsal katılım konularında bilinçlenmesine yönelik ebeveynlik yaklaşımını şekillendirmiştir. Nergis, on iki yıl önce göç etmiş, başlangıçta uyum sağlama sürecinde güçlükler yaşamış ancak psikososyal destekler aracılığıyla bu süreci aşmıştır. Kadın ve mülteci hakları konulu eğitim oturumlarına katılım, Nergis'in hak ve özgürlükler konusunda bilinçlenmesini sağlamış; eşitlik, hak savunuculuğu ve bireysel güçlenme temalarında bilgi düzeyini artırmıştır. Bu süreç, kendi haklarını savunma sorumluluğunu üstlenmesini ve yaşamını yönlendirme kapasitesini geliştirmiştir. Eşinin sağlık sorunları nedeniyle sıklıkla aile geçimini tek başına sağlamak durumunda kalan Nergis, bitki bakımı ve el sanatları gibi etkinlikler aracılığıyla hem psikososyal destek elde etmiş hem de toplumsal etkileşim ortamlarına dahil olmuştur. Ayrıca bisiklet

kullanmayı öğrenmesi, hareket özgürlüğünü artırmış ve öz-yeterlik algısını güçlendirmiştir (UNHCR Türkiye, 2024b).

Gaziantep'te ikamet eden Nur'un Türkiye'ye göç süreci, 2014 yılında ailesiyle birlikte Suriye'nin Halep kentinden zorunlu olarak ayrılmasıyla başlamıştır. Bu göç, onun yerleşik düzenini ve sosyal çevresini geride bırakmasına yol açmıştır. Eşi ve altı çocuğuyla birlikte Türkiye'ye sığınan Nur, belirsizlik ve uyum zorluklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Kısa süre içinde, UNHCR Türkiye'nin yerel ortağı SGDD-ASAM ile temas kurmuştur. Bu kuruluş aracılığıyla A1'den C1 seviyesine kadar ilerlediği Türkçe dil kurslarına katılmış, çeşitli eğitimler ve topluluk buluşmaları sayesinde sosyal ağını genişletmiştir. SGDD-ASAM'dan aldığı danışmanlık hizmeti, onun psikososyal iyileşmesini, yeniden hedef belirlemesini ve hayata bağlılığını güçlendirmiştir. Zamanla, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele eden bir kadın komitesine katılım sağlamıştır. Bu doğrultuda, kadınların haklarını öğrenmeleri, koruma mekanizmalarına erişim yollarını keşfetmeleri ve özellikle erken evliliklerin önlenmesi gibi konularda aktif rol üstlenmektedir. Nur, mesleki ve kişisel gelişim alanında da önemli adımlar atmıştır. Tekstil ve yemek üzerine faaliyet gösteren bir kooperatife katılmış, cilt bakımı ve bilgisayar kullanımı alanlarında sertifika programlarını tamamlamıştır. Bu süreç, yalnızca profesyonel becerilerini artırmakla kalmamış, aynı zamanda sosyal etkileşim becerilerini ve özgüvenini güçlendirmiştir. Uzun vadede, kuaförlük mesleğini genç kadınlara

öğretmek onları ekonomik bağımsızlık kazanmalarına katkı sunmayı hedeflemektedir (UNHCR Türkiye, 2024a).

Yasemin, Nergis ve Nur'un deneyimleri, psikososyal destek, hak temelli eğitim ve mesleki beceri geliştirme fırsatlarının kadın mültecilerin güçlenmesinde kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır. Yerinden edilme, toplumsal cinsiyet rollerinde anlamlı değişimlerin gerçekleşebileceğini ve kadınların eğitim ile iş olanaklarına yönlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. İnsani yardım kurumlarının sunduğu eğitim ve mesleki beceri programları, kadınların bilgi, yetkinlik ve karar alma kapasitelerini artırarak güçlenmelerine katkı sağlamaktadır (Alhalawani & Al-Serhan, 2024, s. 20). UNHCR ve yerel ortaklarının sağladığı destekler, kadınların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde daha etkin ve bağımsız bireyler olarak yaşamlarını yeniden inşa etmelerine imkân tanımaktadır. Psikososyal destek hizmetleri, hak temelli eğitimler ve mesleki kapasite geliştirme faaliyetleri; bireylerin öz yeterlik algısını güçlendirmekte, aile içi ilişkilerde olumlu değişimler yaratmakta ve toplumsal katılım düzeyini artırmaktadır. Ayrıca, kadınların bilgi ve beceri edinimi, topluluk içi dayanışmayı pekiştirmekte ve hak savunuculuğu faaliyetlerine katılımı teşvik etmektedir.

3.2. Ürdün'deki Suriyeli Kadın Mültecilerin Çocuk Yaşta

Evlilik Döngüsünü Sonlandırma Mücadelesi

Ürdün'deki Zaatarı Mülteci Kampı'nda yaşayan Suriyeli kadınlar Shokreh ve Ghada, çocuk yaşta evliliğin ağır sonuçlarına karşı mücadele eden iki güçlü topluluk lideridir. Her ikisi de kişisel

deneyimlerinden yola çıkarak kız çocuklarının eğitim hakkını savunmakta ve kendi yaşamları hakkında özgürce karar verebilmeleri için çalışmaktadır. Bu kadınlar, çocuk evliliğinin yaygın olduğu kampta, genç kızları ve kadınları kendi kararlarını vermeleri konusunda güçlendirmeye çalışarak toplumlarında değişim yaratmaktadır. Çocuk evlilikleri, fiziksel ve ruhsal sağlık açısından ciddi riskler taşıyan bir insan hakkı ihlalidir. Shokreh ve Ghada'nın ortak deneyimleri, onları çocuk evliliğine karşı savunuculuk yapmaya ve topluluklarında farkındalık yaratmaya yönlendirmiştir. Shokreh'in kızının yaşadığı olumsuz deneyim, onu çocuk evliliğine karşı daha aktif bir tavır almaya itmiştir. Ghada ise kendi kızını bu tehlikeli uygulamadan korumak ve toplumlarında farkındalık yaratmak istemektedir. Bu iki kadın, geçmişlerindeki zorlukları değişimin itici gücüne dönüştürerek çocuk evliliğine karşı savunuculuk çalışmalarına odaklanmışlardır. Toplumlarının davranışlarını değiştirmeyi ve risk altındaki genç kızlara destek sağlamayı amaçlayan bu çalışmalar, cesaret ve dayanıklılıkla donatılmış bu kadınların liderliğinde ilerlemektedir. Shokreh ve Ghada, sadece kadınların değil, aynı zamanda erkeklerin ve erkek çocukların da bu savunuculuk çalışmasına katılmasını önemsemekte ve toplumun tamamının katılımını sağlayarak cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi hedeflemektedirler. BMMYK'nın bu konudaki çabaları ve kampa yönelik bilinçlendirme çalışmaları, ilerleme kaydedilmesine yardımcı olmaktadır (Quiroz, 2023).

3.3. Çad'daki Sudanlı Kadın Mültecilerin Dayanışma ve Güçlenme Süreci

Sudan'da 2023 yılında yoğunlaşan silahlı çatışmalar, özellikle kadın ve çocukların yerinden edilmesine yol açmıştır. El Geneina'dan 27 yaşındaki Fatima Zakaria'nın yaşadıkları, savaşın toplumsal ve bireysel düzeyde yarattığı travmatik etkileri açıkça ortaya koymaktadır. Saldırı sırasında yakınlarının ölümüne tanık olması ve yaralanması, Fatima'nın çok boyutlu bir krizle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Fatima'nın iyileşme süreci, topluluk temelli destek mekanizmalarının ve kadın dayanışma ağlarının güçlendirici etkisini göstermektedir. Yaralanmasının ardından tedavi edilen Fatima, kısa süre içinde aktif topluluk liderliğine geçmiştir. Farklı kadın gruplarını tek çatı altında toplayan bir dernek kurarak kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmasını hedefleyen el işi, parfüm yapımı ve sepet örme gibi gelir getirici faaliyetler başlatmıştır. Haftalık toplantılar, kadınların yaşadıkları travmaları paylaşabildikleri, ortak çözüm yolları geliştirebildikleri ve psikososyal dayanıklılıklarını artırebildikleri bir ortam sağlamaktadır. Katılımcılar arasında eşlerini kaybetmiş ya da yakınlarının durumlarından habersiz kadınların çoğunlukta olması, bu dayanışma platformunun duygusal destek açısından kritik rolünü güçlendirmektedir. Benzer şekilde, Çad'a sığınan 37 yaşındaki Radwa Abdelkarim'in girişimcilik deneyimi de ekonomik güçlenme yaklaşımının bir örneğidir. UNHCR'nin sağladığı nakit desteği ile ekmek üretimi yapan Radwa, işini büyütmüş, iki bakkal dükkânı ve bir restoran açarak kadın mültecilere istihdam sağlamıştır (Hujale, 2025). Bu durum, kriz ortamlarında sürdürülebilir geçim stratejilerinin

önemini ve kadınların liderliğinde topluluk içinde ekonomik iyileşme sağlanabileceğini göstermektedir. Her iki vaka da travma sonrası toparlanma, topluluk dayanışması ve kadın liderliğinin güçlendirilmesi unsurlarının bütüncül bir müdahale stratejisinin temel bileşenleri olabileceğini ortaya koymaktadır. Kadın mültecilerin örgütlenme kapasiteleri desteklendiğinde, yalnızca bireysel iyileşme değil, topluluk düzeyinde sosyal uyum ve umut da güçlenmektedir.

3.4. Mozambik'teki Yerinden Edilmiş Kadınların Güvenli Alanlar Yoluyla Güçlendirilmesi

Mozambik'in kuzeyindeki Cabo Delgado, silahlı grupların saldırıları ve aşırı hava olaylarının yarattığı krizler ile karşı karşıyadır. Çatışmalar ve kuraklık nedeniyle 1 milyondan fazla kişi yerinden edilmiştir. Bunların önemli bir kısmını şiddet, geçim kaybı ve hizmetlere erişim engelleriyle karşı karşıya kalan kadınlar oluşturmaktadır. UNHCR destekli güvenli alanlar, kadınlara psikolojik destek ve sosyal bağlantı kurma olanağı sunmaktadır. Psikolog Ancila, bireysel ve grup oturumları aracılığıyla kadınların duygusal iyileşmesini, okuryazarlık ve beceri eğitimleriyle ise ekonomik güçlenmelerini desteklemektedir. Bu merkezlerde, cinsel şiddet mağdurlarının güven içinde deneyimlerini paylaşmaları teşvik edilirken, girişimcilik eğitimleri aracılığıyla geçim kaynakları yeniden inşa edilmektedir. Örneğin, ağır travma yaşayan Viaze Abudo, burada aldığı eğitimlerle küçük bir ev işletmesi kurarak ekonomik bağımsızlık kazanmıştır. Ancila, erkeklerle de oturumlar düzenleyerek aile içi şiddetin önlenmesine katkıda bulunmakta ve topluluk

gönüllüleri aracılığıyla farkındalık çalışmaları yürütülmektedir (Zoni, 2025).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadın mültecilerin kamplarda ve kentsel alanlarda olmak üzere menşe ülkelerinde ve göç ettikleri ülkelerde sürekli olarak zorluklarla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Mültecileri korumaya yönelik politikalara rağmen kadınlar hâlâ savunmasız durumda fiziksel, psikolojik ve sosyal zorluklara maruz kalmaktadır. Politikaların güçlü şekilde uygulanmasının, kırılganlıkları azaltacağı düşünülmektedir. Zorlukların ve sorunların çözümü için bütünsel bir yaklaşım gerekmektedir. Kadın mültecilerin ihtiyaçları, cinsiyet eşitliğine duyarlı şekilde ele alınmalıdır. Mevcut eşitsizlikler üzerinde çalışarak güçlenmenin ortaya çıkarılması önemli bir ihtiyaçtır. Sosyal hizmet uzmanları, güçlenme ve etkili değişime yardımcı olma konusunda önemli bir konumdadır. Sosyal hizmet, cinsiyet eşitliğindeki göç araştırmalarını genişletmek ve göç etmiş topluluklarla uygulama yapmak üzere sosyal hizmet uzmanlarının eğitimine daha fazla dikkat ve kaynak ayırma sorumluluğu taşımaktadır. Eğitim ve uygulama süreçlerinde güçlenme yaklaşımı merkeze alınmalı, bireylerin savunuculuk ve liderlik becerilerini geliştirerek kendi güçlenme süreçlerini aktif biçimde inşa etmelerine olanak tanınmalıdır. Bu yaklaşımla sosyal hizmet, proje ve uygulamaların oluşturulması, yürütülmesi ve etkilerinin değerlendirilmesi süreçlerinde rol alabilir.

Zorlu göç süreçlerinde, kültürel çeşitliliğin yanı sıra travma odaklı izlemler ve kuruluşlar arası iş birliğinin önemini anlamak, sürdürülebilir bir güçlenme için önem taşımaktadır. Güçlenmeye giden bu yolda, kadın mültecilerin içselliğinden doğan bir sürecin temel alınması gerekmektedir. Bu, güçlü yönleri, dayanıklılıkları ve eşsiz yetenekleri kabul ederek sosyal hizmet uzmanlarının iş birliği ile etkili müdahalelerin temelini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra cinsiyet, kültürel geçmiş ve hukuki durum gibi çoklu faktörlerin anlaşılması, kadın mültecilerin özel ihtiyaçlarına uygun müdahalelerin tasarlanması açısından öneme sahiptir.

Güçlenme eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hizmetlere ulaşım gibi çeşitli alanlara erişimle iç içe geçmiş bir şekilde bulunmaktadır. Bu doğrultuda güçlenme ve sosyal uyum, özellikle kadın mülteciler için birbirini tamamlayan iki önemli kavramdır. Güçlenmiş bireylerin yeni topluluklarına daha etkin bir şekilde dahil olabilmesi nedeniyle güçlenme, sosyal uyum ile doğrudan bağlantılıdır. Kadın mültecilerin kendi kaderlerini belirleyebilmeleri ve özerkliklerini destekleyebilmeleri için hizmet sunumundaki eksiklikleri kapatmak ve kapsayıcılığı teşvik etmek adına adımlar atılması gerektiği düşünülmektedir. Güçlenme, bireylerin içsel potansiyelini ortaya çıkaran bir süreçtir ve özellikle kadın mülteciler açısından derin bir etki yaratır. Bu potansiyelin farkına varılması ve değerlendirilmesi, kadın mültecilerin benzersiz deneyimlerine ve güçlü yönlerine duyarlı bir anlayışın bir yansımasıdır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları, güçlenme ve sosyal uyum kapsamında hak ve hizmetlere erişimi

kolaylaştırmak adına kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla aktif bir iş birliği içinde olmalıdır.

şimdinin sosyal hizmet uzmanlarının yanı sıra, geleceğin sosyal hizmet uzmanlarını da kapsayan adımların atılması gerekmektedir. Sosyal hizmet programlarındaki eğitim modülleri, özellikle mülteci nüfusların karşılaştığı özel zorlukları ele almalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarına kültürel açıdan yetkin ve travmatik deneyimlere duyarlı beceriler kazandırarak onların yaşanan zorlukları ele alma ve kadın mültecilerin güçlenmesini destekleme kapasitelerinin arttırılabileceği düşünülmektedir.

Tüm bunlar ışığında şu noktalara değinilebilir:

- Sosyal hizmet uzmanlarının, kültürlerarası yetkinliklerini arttırmak için hizmet içi eğitimler tasarlanmalı ve bunlara aktif katılım teşvik edilmelidir. Bu, kadın mültecilerin kültürel geçmişlerini anlama ve bu kültürel değerlere saygı göstererek müdahalelerini uyarlayabilme becerilerini içermelidir. Kadın mültecilerin geldikleri kültürleri anlamalarını sağlamak ve yeni toplumda kültürel çeşitliliğin kucaklanmasına destek olmak adına kültürlerarası eğitim ve farkındalık artırıcı programlar geliştirilebilir.
- Sosyal hizmet uzmanları, kadın mültecilerin haklarını koruyan politikaların savunulmasına ve seslerinin toplum içinde ve daha geniş alanlarda duyulmasına yönelik çabalarını arttırmalıdır. Bunun yanı sıra, kadın mültecilerin kendi topluluklarında ve

daha geniş ölçeekte savunuculuk faaliyetlerine aktif olarak katılmaları desteklenmelidir.

- Sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, hukukçular, sağlık hizmeti sağlayıcıları gibi çeşitli disiplinler arasında etkili iş birliği, kadın mültecilerin geniş kapsamlı ihtiyaçlarını karşılamak için öneme sahiptir.

- Kadın mülteciler için beceri geliştirme, mesleki eğitim ve istihdam fırsatlarını artırmaya yönelik çabalar önceliklidir. Girişimcilik, kadınları ekonomik olarak güçlendirebilmekte ve kendi kaderlerini belirleme konusundaki özerklik duygularını artırabilmektedir.

- Eğitime erişim, kişilerin güçlenmesinin temelidir. Kamu ve sivil toplum kuruluşları, kadın mültecilerin eğitim konusundaki fırsat eşitsizliklerini azaltmak adına iş birliği yapmalıdır. Kadın mülteciler, dil kurslarına katılım, mesleki eğitim programlarına kayıt veya örgün eğitime devam etme gibi eğitim fırsatlarına aktif olarak yönlendirilmelidir. Bu fırsatlardan yararlanmanın önündeki yapısal ve kültürel engeller için önlemler alınmalıdır.

- Kadın mültecileri sosyal, ekonomik ve kültürel etkinliklere katılım konusunda teşvik eden programlar oluşturulmalıdır. Bu, topluma aktif bir şekilde dahil olmalarını ve sosyal ilişkilerini güçlendirmelerini sağlayabilir.

- Sosyal hizmet uzmanları, kadın mülteciler üzerindeki geçmiş travmaların etkilerini anlayarak travmaya dayalı yaklaşımları benimsemelidir. Bu, güvenli alanlar yaratma, kültürel olarak duyarlı teknikleri kullanma ve dayanıklılığı artırma izlemlerini

çermelidir. Kadın mülteciler, bu desteklere aktif olarak katılarak yardım alabilirler.

Kadın mültecilerin güçlenmesi, dinamik ve etkileşimli bir süreçtir. Kolektif bir çaba gerektiren güçlenme sürecine sosyal hizmet uzmanlarının, politika yapıcılarının ve toplumun aktif katılımı önemlidir. Bu önerilere odaklanarak, kadın mültecilerin hayatlarını yeniden inşa etmelerini ve güçlenmelerini teşvik eden daha kapsayıcı bir ortamın oluşturulmasına katkıda bulunulabileceği düşünülmektedir.

ETİK BEYAN

Bu kitap, mevcut literatürün etik ilkeler doğrultusunda incelenip değerlendirilmesi sonucunda hazırlanmıştır. Çalışmada yararlanılan kaynaklara, bilimsel araştırma ve yayın kurallarına uygun biçimde atıfta bulunulmuş; araştırma ve yayın etiğine aykırı bir eylem sergilenmemiştir.

KAYNAKÇA

- Adams, R. (2003). *Social work and empowerment* (3rd ed). Palgrave Macmillan.
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Albayrak, H., Cankurtaran, Ö., Bahar Özvarış, Ş., & Erdost, T. (2022). “They taught us not only our rights as women, but also how to live.” Gender-based violence and empowerment experiences of Syrian women in Turkey and the role of women and girls’ safe spaces: A qualitative study. *Health Care for Women International*, 43(7-8), 946-963. <https://doi.org/10.1080/07399332.2021.1975120>
- Alhalawani, S., & Al-Serhan, A. (2024). Reshaping gender norms: Exploring the ripple effect of refugeeism on women’s empowerment. *Development Policy Review*, 42(6), e12805. <https://doi.org/10.1111/dpr.12805>
- Aragona, M., Castaldo, M., Cristina Tumiatì, M., Schillirò, C., Dal Secco, A., Agrò, F., Forese, A., Tosi, M., Baglio, G., & Mirisola,

- C. (2020). Influence of post-migration living difficulties on post-traumatic symptoms in Chinese asylum seekers resettled in Italy. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(2), 129-135. <https://doi.org/10.1177/0020764019888960>
- Aragona, M., Pucci, D., Mazzetti, M., & Geraci, S. (2012). Post-migration living difficulties as a significant risk factor for PTSD in immigrants: A primary care study. *Italian Journal of Public Health*, 9(3). <https://doi.org/10.2427/7525>
- Asaf, Y. (2017). Syrian Women and the Refugee Crisis: Surviving the Conflict, Building Peace, and Taking New Gender Roles. *Social Sciences*, 6(3), 110. <https://doi.org/10.3390/socsci6030110>
- Batha, E. (2016, Eylül 10). Syrian refugee crisis is changing women's roles—Aid agency. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/idUSKCN11G03W/>
- Bourdieu, P., Thompson, J. B., & Raymond, G. (1991). *Language and symbolic power*. Polity Press.
- Cankurtaran, Ö., Akoğlu, G., & Sakarya, H. (2020). Güçlenmeyi Güç, Güçsüzlük, Baskı ve Güç İlişkileri Temelinde Anlamak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1913-1939. <https://doi.org/10.33417/tsh.782159>

- Chen, W., Hall, B. J., Ling, L., & Renzaho, A. M. (2017). Pre-migration and post-migration factors associated with mental health in humanitarian migrants in Australia and the moderation effect of post-migration stressors: Findings from the first wave data of the BNLA cohort study. *The Lancet Psychiatry*, 4(3), 218-229. [https://doi.org/10.1016/s2215-0366\(17\)30032-9](https://doi.org/10.1016/s2215-0366(17)30032-9)
- Cherri, Z., Gil Cuesta, J., Rodriguez-Llanes, J., & Guha-Sapir, D. (2017). Early Marriage and Barriers to Contraception among Syrian Refugee Women in Lebanon: A Qualitative Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(8), 836. <https://doi.org/10.3390/ijerph14080836>
- Çevik, H., & Buz, S. (2022). Sosyo-Kültürel Entegrasyon ve Aidiyet: Ankara'daki Suriyelilerin Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 509-536. <https://doi.org/10.33417/tsh.1051734>
- Demirbaş, H., & Bekaroğlu, E. (2013). Evden uzakta olmak: Sığınmacıların/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(0), 11-24. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000334

- Djamba, Y., & Kimuna, S. R. (2015). *Gender Based Violence: Perspectives from Africa, the Middle East, and India*. Springer Science+Business Media.
- Eggerman, J. J., Dajani, R., Kumar, P., Chui, S., Qtaishat, L., El Kharouf, A., & Panter-Brick, C. (2023). Social networks, empowerment, and wellbeing among Syrian refugee and Jordanian women: Implications for development and social inclusion. *World Development*, 170, 106324. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106324>
- Fleury, A. (2016). Understanding Women and Migration: A Literature Review. *KNOMAD, Working Paper* 8. <https://www.knomad.org/publication/understanding-women-and-migration-literature-review-annex-annotated-bibliography>
- Horowitz, C. R., & Jackson, J. C. (1997). Female “circumcision” African women confront American medicine. *Journal of General Internal Medicine*, 12(8), 491-499. <https://doi.org/10.1046/j.1525-1497.1997.00088.x>
- Hou, F., & Beiser, M. (2006). Learning the Language of a New Country: A Ten-year Study of English Acquisition by South-

- East Asian Refugees in Canada. *International Migration*, 44(1), 135-165. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2006.00358.x>
- Hujale, M. (2025, Haziran 5). *Sudanese refugee women defy odds to rebuild their lives in Chad*. UNHCR. <https://www.unhcr.org/news/stories/sudanese-refugee-women-defy-odds-rebuild-their-lives-chad>
- Iliadi- Vagena, E. (2022). Civil Society Organizations in the Protection of Female Refugees: The Case of Greece. *International Journal of Non-Profit Sector Empowerment*, 1(1), e31685. <https://doi.org/10.12681/npse.31685>
- Kainat, K., Eskola, E.-L., & Widén, G. (2022). Sociocultural barriers to information and integration of women refugees. *Journal of Documentation*, 78(5), 1131-1148. <https://doi.org/10.1108/JD-05-2021-0107>
- Khatib, M., Purwar, T., Shah, R., Vizcaino, M., & Castillo, L. (2024). Empowerment and integration of refugee women: A transdisciplinary approach. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 1277. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03723-w>

- Kminiak, Ľ., Senáriková, Z., Candrák, M., & Kozubík, M. (2024). Empowerment – Theory, History and Current Situation in Social Work: Literature Review. *Pomáhajúce profesie*, 7(1), 5-15.
- Kobia, K., & Cranfield, L. (2009). *Literature Review: Urban Refugees*. <https://www.unhcr.org/media/literature-review-urban-refugees>
- Kristjánsdóttir, E. S., & Skaptadóttir, U. D. (2019). “I’ll Always Be a Refugee”: The Lived Experience of Palestinian Refugee Women of Moving to a Small Society in Iceland. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 17(3), 389-404. <https://doi.org/10.1080/15562948.2018.1499065>
- Lee, J. A. B. (2001). *The empowerment approach to social work practice: Building the beloved community* (2nd ed). Columbia University Press.
- Mangrio, E., Zdravkovic, S., & Carlson, E. (2019). Refugee women’s experience of the resettlement process: A qualitative study. *BMC Women’s Health*, 19(1), 147. <https://doi.org/10.1186/s12905-019-0843-x>

- Margolis, H., & Muscati, S. (2014). *"We are still here": Women on the front lines of Syria's conflict*. Human Rights Watch.
- Memela, S., & Maharaj, B. (2016). Challenges Facing Refugee Women. A Critical Review. İçinde J. Domínguez-Mujica (Ed.), *Global Change and Human Mobility* (ss. 53-72). Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-0050-8_4
- Migration Data Portal. (2025, Mayıs 15). *Migration and Human Mobility: Key Global Figures*. <https://www.migrationdataportal.org/key-figures>
- Öztoraman-Adıgüzel, S., & Tanyaş, B. (2021). Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Kadin ve Demokrasi Dernegi*, 6(2), 159-196. <https://doi.org/10.21798/kadem.2021266728>
- Öztürk, L., Serin, Z. V., & Altınoç, H. (2019). Challenges and Obstacles for Syrian Refugee Women in the Turkish Labor Market. *Societies*, 9(3), 49. <https://doi.org/10.3390/soc9030049>
- Petrozziello, A. J. (2013). *Gender on the Move: Working on the migration-development nexus from a gender perspective*. <https://eca.unwomen.org/en/digital->

library/publications/2013/11/gender-on-the-move-working-on-the-migration

Phillimore, J. (2011). Refugees, Acculturation Strategies, Stress and Integration. *Journal of Social Policy*, 40(3), 575-593.
<https://doi.org/10.1017/S0047279410000929>

Quiroz, S. (2023, Haziran 4). *Syrian refugee women break the chain of child marriage*. UNHCR Jordan.
<https://www.unhcr.org/jo/24029-syrian-refugee-women-break-the-chain-of-child-marriage.html>

Qutranji, L., Silahlı, N. Y., Baris, H. E., & Boran, P. (2020). Refugee women's well-being, needs and challenges: Implications for health policymakers. *Journal of Public Health*, 42(4), e506-e512. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdaa163>

Reshi, I. A., & Sudha, T. (2022). Women Empowerment: A Literature Review. *International Journal of Economic, Business, Accounting, Agriculture Management and Sharia Administration (IJEBAS)*, 2(6), 1353-1359.
<https://doi.org/10.54443/ijebas.v2i6.753>

- Robbins, S. P., Chatterjee, P., & Canda, E. R. (2012). *Contemporary human behavior theory: A critical perspective for social work* (3rd ed). Allyn & Bacon.
- Sharifian, F., Sadeghpour, M., Barton, S., Barry, J., Barton, G., & Yilmaz, I. (2021). English language learning barriers of Afghan refugee women in Australia. *International Journal of Applied Linguistics*, 31(1), 65-78. <https://doi.org/10.1111/ijal.12320>
- Sinha, B., Jha, S., & Negi, N. S. (2012). Migration and empowerment: The experience of women in households in India where migration of a husband has occurred. *Journal of Gender Studies*, 21(1), 61-76. <https://doi.org/10.1080/09589236.2012.639551>
- Solgun, C., & Durat, G. (2017). Göç ve Ruh Sağlığı. *Journal of Human Rhythm*, 3(3), 137-144.
- Solomon, B. B. (1976). *Black empowerment: Social work in oppressed communities*. Columbia University Press.
- Tastsoglou, E., Petrinioti, X., & Karagiannopoulou, C. (2021). The Gender-Based Violence and Precarity Nexus: Asylum-Seeking Women in the Eastern Mediterranean. *Frontiers in Human Dynamics*, 3, 660682. <https://doi.org/10.3389/fhumd.2021.660682>

- Tekinyer, S. (2022). *Afganistanlı Mültecilerin Sosyal Uyuma İlişkin Deneyimleri* [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
<https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/handle/11655/26229>
- Tekinyer, S., & Karataş, K. (2025). Interwoven Lives: Exploring Social Cohesion of Afghans in Türkiye. *Journal of Social Service Research*, 1-25.
<https://doi.org/10.1080/01488376.2025.2494143>
- UN Women & UNDESA. (2025). *Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2025*.
<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2025/09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2025>
- UN. (1995). *Beijing Declaration*.
<https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm>
- UNDP & UN Women. (2023). The paths to equal: Twin indices on women's empowerment and gender equality. İçinde *Human Development Reports*. United Nations.
<https://hdr.undp.org/content/paths-equal>

UNHCR Türkiye. (2024a, Temmuz 15). *Destekle Fark Yaratmak*.

<https://www.unhcr.org/tr/node/9>

UNHCR Türkiye. (2024b, Ağustos 20). *Daha Güçlü Gelecekler İnşa*

Etmek. <https://www.unhcr.org/tr/node/8>

UNHCR. (2002). *Gender Training Kit on Refugee Protection and Resource Handbook*.

<https://www.refworld.org/docid/3f463b632.html>

Vallejo-Martín, M., Sánchez Sancha, A., & Canto, J. M. (2021).

Refugee Women with a History of Trauma: Gender Vulnerability in Relation to Post-Traumatic Stress Disorder.

International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(9), 4806. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094806>

Wachter, K., Heffron, L. C., Snyder, S., Nsonwu, M. B., & Busch-

Armendariz, N. B. (2016). Unsettled integration: Pre- and post-

migration factors in Congolese refugee women's resettlement experiences in the United States. *International Social Work*,

59(6), 875-889. <https://doi.org/10.1177/0020872815580049>

Watkins, P. G., Razee, H., & Richters, J. (2012). 'I'm Telling You ...

The Language Barrier is the Most, the Biggest Challenge':

Barriers to Education among Karen Refugee Women in

Australia. *Australian Journal of Education*, 56(2), 126-141.

<https://doi.org/10.1177/000494411205600203>

Zoni, I. (2025, Mayıs 23). *Funding cuts threaten support for displaced women affected by violence in Mozambique*. UNHCR.

<https://www.unhcr.org/news/stories/funding-cuts-threaten-support-displaced-women-affected-violence-mozambique>

SÖZLERİ EYLEME DÖNÜŞTÜRMEK: KADIN MÜLTECİLERİN GÜÇLENMESİNE
SOSYAL HİZMET AÇISINDAN BAKMAK

